

Oznaczenie stron w sprawach cywilnych – wybrane zagadnienia.

Refleksje wokół monografii Marcina Dziurdy

pt. *Oznaczenie stron w sprawach cywilnych.*

Zagadnienia materialnoprawne i procesowe,

Wolters Kluwer, Warszawa 2024, ss. 313

Designation of parties in civil cases – selected issues.

Reflections on Marcin Dziurda's monograph

Designation of parties in civil cases. Issues in substantive and procedural law,

Wolters Kluwer, Warsaw 2024, pp. 313

Обозначение сторон в гражданских делах – избранные вопросы.

Соображения по поводу монографии Марцина Дзюрды под названием

Обозначение сторон в гражданских делах.

Вопросы материального и процессуального права,

Wolters Kluwer, Варшава 2024, стр. 313

Визначення сторін у цивільних справах – вибрані питання.

Роздуми про монографію Марціна Дзюрди

Визначення сторін у цивільних провадженнях.

Матеріально-правові та процесуальні питання,

Wolters Kluwer, Варшава 2024, с. 313

EMIL KOWALIK

Dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: emil.kowalik@kul.pl, <https://orcid.org/0000-0003-1839-3925>

Streszczenie: Różnorodność podmiotów występujących w sprawach cywilnych wiąże się z problemem ich prawidłowego oznaczenia, stąd klasyfikacja tych podmiotów oraz usystematyzowane przedstawienie tego zagadnienia stanowi niełatwe zadanie. Niniejsze opracowanie zawiera element oceny podjętej przez dr. hab. Marcina Dziurdę, prof. UW, próby przedstawienia sposobów oznaczenia stron w sprawie cywilnej. Autor tekstu, obok oceny struktury monografii oraz jej treści, porusza dodatkowe kwestie, takie jak problem reprezentacji przedsiębiorcy przekształcanego w trybie art. 584¹ Kodeksu spółek handlowych w postępowaniu wieczystoksięgowym. Wskazuje również na te aspekty publikacji, które powinny podlegać bardziej wnikliwej i obszernej analizie, a także akcentuje zalety przygotowanej pracy naukowej. Niektóre zagadnienia opisane przez dr. hab. Marcina Dziurdę, ze względu na swoją specyfikę, mogą budzić kontrowersje i mają charakter sporny w nauce, lecz przeprowadzona analiza skupia się przede wszystkim na kwestiach istotnych z punktu widzenia praktyki sądowej. W rezultacie opracowanie dostarcza cennych wskazówek, które mogą usprawnić prowadzenie postępowań sądowych oraz przyczynić się do lepszego rozumienia problematyki właściwej reprezentacji podmiotów w sprawach cywilnych. Na zakończenie autor dokonuje podsumowania i oceny monografii pod kątem jej wartości merytorycznej oraz praktycznego zastosowania, wskazując, że stanowi ona solidne narzędzie zarówno dla praktyków, jak i badaczy zainteresowanych problematyką podmiotów w postępowaniu cywilnym.

Słowa kluczowe: oznaczenie stron, postępowanie cywilne, reprezentacja podmiotów, sprawa cywilna

Summary: The diversity of actors appearing in civil cases raises the problem of their proper designation; hence, the classification of these actors and a systematic presentation of this issue is not an easy task. This paper provides an assessment of a monograph written by Marcin Dziurda, Associate Professor at Warsaw University, in which he presents methods of designating the parties in a civil case. In addition to evaluating the structure and content of the monograph, the present article raises additional questions, such as the problem of representing, in land and mortgage register proceedings, an entrepreneur who is being transformed pursuant to Article 584¹ of the Polish Commercial Companies Code. The present author also indicates those aspects of the monograph that should be subjected to a more thorough and extensive analysis and highlights the merits of this scientific work. Some issues described by Professor Dziurda, due to their specific characteristics, may excite controversy and be contentious in science, but his analysis focuses primarily on matters that are important from the point of view of court practice. As a result, the monograph provides valuable insights that can facilitate the conduct of court proceedings and contribute to a better understanding of the proper representation of actors in civil cases. Finally, the present author concludes by summarising and evaluating the monograph in terms of its content value and practical application, pointing out that it is a solid tool for both practitioners and researchers interested in the issue of actors in civil proceedings.

Key words: designation of parties, civil procedure, representation of actors, civil case

Резюме: Многообразие субъектов, фигурирующих в гражданских делах, связано с проблемой их правильного обозначения, поэтому классификация этих субъектов и систематизированное изложение этого вопроса является непростой задачей. Настоящее исследование содержит элемент оценки попытки профессора Варшавского университета Марцина Дзюрды представить способы обозначения сторон в гражданском деле. Автор текста, помимо оценки структуры монографии и ее содержания, поднимает дополнительные вопросы, например проблему представительства преобразованного предпринимателя в соответствии со статьей 584¹ Кодекса хозяйственных товариществ и обществ в производстве по регистрации прав на недвижимость. Он также указывает на те аспекты издания, которые должны быть подвергнуты более глубокому и всестороннему анализу, и подчеркивает достоинства подготовленной научной работы. Некоторые из вопросов, описанных доктором юридических наук Марцином Дзюрдой, в силу своей специфики могут быть спорными и иметь дискуссионный характер в науке, однако проведенный анализ сосредоточен в первую очередь на вопросах, имеющих отношение к судебной практике. В результате в исследовании даны ценные советы, которые могут улучшить ведение судебного производства и способствовать лучшему пониманию проблемы надлежащего представительства субъектов в гражданских делах. В заключение автор подводит итоги и оценивает монографию с точки зрения ее содержательной ценности и практического применения, указывая на то, что она является надежным источником информации как для практиков, так и для исследователей, интересующихся проблемой сторон гражданского судопроизводства.

Ключевые слова: процессуальное обозначение сторон, гражданское производство, представительство субъектов, гражданское дело

Анотація: Різноманітність суб'єктів, які беруть участь у цивільних справах, пов'язана з проблемою їх правильного визначення, тому класифікація цих суб'єктів і систематизоване викладення цього питання є непростим завданням. Дане дослідження містить елемент оцінки спроби професора Варшавського університету д-ра габ. Марціна Дзюрди представити способи визначення сторін у цивільній справі. Автор тексту, окрім оцінки структури монографії та її змісту, розглядає додаткові питання, такі як проблема представництва підприємця, перетвореного відповідно до ст. 584¹ Кодексу торгових товариств, у земельних та іпотечних провадженнях. Він також вказує на ті аспекти публікації, які потребують більш глибокого і всебічного аналізу, і підкреслює достоїнства підготовленої наукової роботи. Окремі питання, описані Марціном Дзюрдою, через свою специфіку можуть викликати дискусії і мають спірний характер у науці, але проведений аналіз зосереджується, насамперед, на питаннях, актуальних з точки зору судової практики. У результаті дослідження надано цінні поради, які можуть покращити ведення судових справ та сприяти кращому розумінню питання належного представництва суб'єктів господарювання у цивільних справах. Насамкінець автор підсумовує та оцінює монографію з точки зору її змістовної

цінності та практичного застосування, вказуючи, що вона є надійним інструментом як для практиків, так і для дослідників, які цікавляться питанням суб'єктів у цивільному судочинстві.

Ключові слова: визначення сторін, цивільне судочинство, представництво суб'єктів господарювання, цивільне провадження

Wstęp

Przedmiotem oceny jest monografia doktora habilitowanego Marcina Dziurdy, profesora uczelni w Katedrze Postępowania Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, radcy prawnego oraz członka Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. Autor podejmuje w niej istotne zagadnienie z punktu widzenia obowiązywania przepisów prawa, jakim jest oznaczenie stron w sprawach cywilnych.

W monografii podjęto próbę klasyfikacji kręgu podmiotów występujących w sprawach cywilnych z perspektywy ich prawidłowego oznaczenia. Wybór tematu należy ocenić pozytywnie, przede wszystkim ze względu na brak kompleksowej regulacji w tym zakresie oraz występujące w praktyce trudności interpretacyjne. Autor analizuje sposób reprezentacji poszczególnych podmiotów zarówno na gruncie prawa materialnego, jak i procesowego. Przywołana analiza obejmuje nie tylko etap inicjowania postępowania poprzez wniesienie pozwu czy wniosku, lecz także konsekwencje wadliwego oznaczenia stron w toku postępowania. Z uwagi na zróżnicowanie podmiotów występujących w stosunkach cywilnoprawnych problematyka ta nie należy do łatwych i może prowadzić do błędów skutkujących istotnymi konsekwencjami procesowymi.

Tematyka ta jest szczególnie interesująca – co autor wielokrotnie podkreśla – ze względu na fundamentalne znaczenie prawidłowego oznaczenia stron zarówno dla skutecznego zainicjowania postępowania cywilnego, jak i jego prawidłowego przebiegu. Jak trafnie zauważa autor, nieprawidłowości w tym zakresie mogą prowadzić do odrzucenia pozwu lub wniosku, a nawet skutkować nieważnością postępowania. Na etapie egzekucji mogą natomiast uniemożliwić podjęcie skutecznej obrony, mimo posiadania legitymacji procesowej (s. 20).

1. Cel badawczy i metoda badawcza

Wyznaczonym przez autora celem badawczym monografii jest podjęcie próby usystematyzowania teoretycznego ujęcia problematyki oznaczenia stron w postępowaniu

cywilnym. W jego ocenie konieczne jest przeanalizowanie wszystkich przypadków reprezentacji podmiotów w sprawach cywilnych, poczynwszy od osób fizycznych, osób prawnych oraz określonych w art. 33¹ § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny¹ jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, w przypadkach tzw. szczególnej zdolności sądowej, przyznawaną – w określonych kategoriach spraw – strukturom niebędącym podmiotami prawa cywilnego. Dążąc do obranego celu, posługuje się metodami dogmatycznoprawną oraz historycznoprawną, które w sposób najpełniejszy realizują zaplanowane cele badawcze.

2. Struktura i treść monografii

Monografia składa się z wprowadzenia oraz 9 rozdziałów, w których autor próbuje przybliżyć odbiorcom tematykę oznaczenia stron w sprawie cywilnej. Przyjęty podział ma tłumaczyć konieczność systematyzacji i kategoryzacji zagadnień.

Wprowadzenie zawiera podstawowe informacje dotyczące omawianego tematu, w szczególności autor zwraca uwagę na różnorodność podmiotów mogących występować w sprawach cywilnych oraz w formie reprezentacji. Dodatkowo przedstawia skutki formalnoprawne i materialnoprawne związane z nieprawidłowym oznaczeniem stron. Przytacza chociażby postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2017 r., I PZ 31/16², podkreślające istotę prawidłowego oznaczenia stron w procesie cywilnym. Na uwagę zasługuje słuszne stwierdzenie, że tylko osoba oznaczona w orzeczeniu jest podmiotem postępowania i tylko ona ma możliwość podejmowania obrony samodzielnie, czy też przez pełnomocnika/przedstawiciela ustawowego obrony (s. 19).

W rozdziale pierwszym autor koncentruje się na rozróżnieniu podstawowych zagadnień dotyczących stron procesu poprzez charakterystykę podstawowych instytucji prawa cywilnego i procesowego związanych z podmiotami stosunków, regulacje dotyczące stron w prawie cywilnym, z naciskiem na podmioty prawa, które są fundamentalne dla funkcjonowania systemu prawnego. Autor skutecznie przedstawia ewolucję Kodeksu cywilnego, szczególnie w kontekście wprowadzenia obok osób

¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1061 (dalej: K.c.).

² Postanowienie SN z dnia 19 stycznia 2017 r., I PZ 31/16, LEX nr 2238245.

fizycznych i osób prawnych³ trzeciej kategorii podmiotów, tj. jednostek organizacyjnych bez osobowości prawnej, które posiadają zdolność prawną i tym samym samodzielnie mogą dokonywać czynności prawnych⁴. Trafnie zauważa, że brak jest jednolitej koncepcji odnośnie do kryteriów przyznawania przez ustawodawcę osobowości prawnej poszczególnym podmiotom. Widać to m.in. na przykładzie kół gospodyń wiejskich, które zostały wyposażone w osobowość prawną, podczas gdy handlowe spółki osobowe mają wyłącznie zdolność prawną (s. 24). Należałoby być może zbadać nie tylko teoretyczne podstawy, lecz także praktyczne konsekwencje wiążące się z tą różnicą i spróbować ustalić kryteria decydujące o nadaniu osobowości prawnej. Autor przytoczył kontrowersje związane z reprezentacją spółki cywilnej i słusznie wskazał na ostateczne zwycięstwo koncepcji umownego stosunku współników nad przyznaniem zdolności prawnej powstałej ten sposób spółce, choć czytelnikom może brakować obszerniejszego omówienia powyższego zagadnienia⁵. Z perspektywy prawa cywilnego interesującym zagadnieniem jest również rola przedstawicieli ustawowych osób fizycznych⁶. W rozdziale autor podkreśla rolę przedstawicieli ustawowych osób fizycznych. Rzecz jasna na tej płaszczyźnie mogą pojawić się wątpliwości co do efektywności takiego systemu ochrony, zwłaszcza gdy przedstawiciele są niewłaściwie dobrani lub działają w sposób sprzeczny z interesem reprezentowanej osoby. Ważnym punktem odniesienia jest ponadto kwestia reprezentacji osób prawnych i jednostek organizacyjnych w postępowaniach cywilnych. W rozdziale autor wskazuje, że organy nie są traktowane jako samodzielne podmioty prawa, lecz jako elementy struktury podmiotów, które reprezentują⁷. Powyższe może prowadzić do niejasności dotyczących granic uprawnień organów w kontekście działania w imieniu podmiotu reprezentowanego.

W kolejnym rozdziale autor poruszył zagadnienia związane z oznaczeniem osób fizycznych, ze szczególnym uwzględnieniem procesów ewidencyjnych oraz przyjętych zasad ich identyfikacji. Jak słusznie zauważył, tematyka ta na tle pozostałych

³ R. Strugała, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, wyd. 11, Warszawa 2023, s. 79–83; A. Kubiak-Cyrul, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, wyd. 4, Warszawa 2024, s. 70–71; F. Czuchnowski, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2024, s. 129–132.

⁴ P. Grzegorzczak, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1. *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1–124*, red. T. Erciński, wyd. 6, Warszawa 2023, s. 633–665; A. Zieliński, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, wyd. 10, Warszawa 2024, s. 178–184; A. Partyk, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹*, t. 1, red. O.M. Piaskowska, Warszawa 2024, s. 215–225.

⁵ Wyrok SN z dnia 28 października 2003 r., I CK 201/02, LEX nr 151608.

⁶ P. Grzegorzczak, w: *Kodeks...*, s. 225–229; A. Zieliński, w: *Kodeks...*, s. 184–185; A. Partyk, w: *Kodeks...*, s. 225–229.

⁷ A. Zieliński, w: *Kodeks...*, s. 185–192; A. Partyk, w: *Kodeks...*, s. 229–230.

podmiotów nie wzbudza szczególnych kontrowersji. Niemniej moim zdaniem brakuje analizy kwestii związanych z przekształceniem jednoosobowego przedsiębiorcy (JDG) w spółkę kapitałową w drodze sukcesji uniwersalnej w trybie art. 584¹ ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych⁸. Na gruncie tego zagadnienia może pojawić się istotny problem praktyczny z oznaczeniem właściciela nieruchomości przenoszonej przez przedsiębiorcę przekształcanego na spółkę przekształconą i rozróżnienia majątku prywatnego przedsiębiorcy z majątkiem firmowym. Szczególnie problematyczny okazuje się moment przekształcenia oraz odpowiednie sporządzenie dokumentów przekształceniowych, które muszą spełniać wymogi nie tylko Kodeksu spółek handlowych, lecz także prawa cywilnego i przepisów dotyczących postępowania wieczystoksięgowego. W analizowanym rozdziale poruszono również kwestie związane z podawaniem imion i nazwisk, ich zmianą, a także ograniczeniami dotyczącymi ich posiadania. Zgodnie z art. 48 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego⁹ w odpisie skróconym aktu urodzenia zamieszcza się dwa imiona oraz nazwisko osoby (s. 76). Istotnym zagadnieniem, co zostało trafnie zaznaczone w tekście, jest konieczność posiadania przez osoby fizyczne zdolności do czynności prawnych, a w przypadku jej braku – działania poprzez przedstawiciela ustawowego¹⁰. Może to rodzić praktyczne problemy, zwłaszcza w zakresie odpowiedzialności przedstawiciela ustawowego za dokonane czynności. W kontekście przedsiębiorców indywidualnych – co jest kluczowe dla prawidłowej identyfikacji związanej z działalnością gospodarczą – wyraźnie zaznacza się, że firma osoby fizycznej musi zawierać pełne imię i nazwisko. Każde pominięcie któregośkolwiek z imion lub stosowanie inicjałów zamiast pełnych danych prowadzi do błędów w identyfikacji podmiotów. Istotne jest również, że w przypadku używania jednego imienia nie dopuszcza się stosowania jego zdrobnień w nazwie firmy. Zasada ta musi być przestrzegana także w oznaczeniach używanych w pismach procesowych oraz treściach umów. Ponadto dostrzegalne są pewne nieścisłości w opisach dotyczących obowiązku podawania numerów PESEL, REGON czy NIP, które umożliwiają ustalenie tożsamości powoda lub przedsiębiorcy. Autor słusznie zauważa, że w przypadku zbieżności imion i nazwisk prawidłowa identyfikacja podmiotu może być utrudniona (s. 82). Zwraca także uwagę na różnice w doręczeniu pism osobom fizycznym, gdzie korespondencja

⁸ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 18 (dalej: K.s.h.).

⁹ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego, tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 1378.

¹⁰ Zob. P. Grzegorzczak, w: *Kodeks...*, s. 695–701; A. Zieliński, w: *Kodeks...*, s. 195–197; A. Partyk, w: *Kodeks...*, s. 235–236.

sądowa kierowana do osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą na adres z CEiDG składana jest do akt ze skutkiem doręczenia, zaś ta kierowana do osoby fizycznej na podwójnym awizo zwracana jest powodowi celem doręczenia jej w trybie art. 139¹ K.p.c. za pośrednictwem komornika sądowego. W dłuższej perspektywie warto podkreślić potrzebę harmonizacji przepisów dotyczących ewidencji osób fizycznych z praktyką sądową i administracyjną – zwłaszcza w kontekście postępowań prowadzonych w systemach teleinformatycznych, takich jak postępowanie wieczystoksięgowe czy postępowanie rejestrowe. Zmiany w tym zakresie z pewnością przyczyniłyby się do zwiększenia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego oraz bezpieczeństwa obrotu prawnego nieruchomościami.

Rozdział trzeci monografii autor poświęcił złożonej problematyce osób prawnych w polskim porządku prawnym, zwracając uwagę na różne sposoby nadawania osobowości prawnej oraz specyfikę zarówno państwowych, jak i wyznaniowych osób prawnych. Podkreślił różnorodne mechanizmy powstawania osób prawnych, dzieląc je na te, które powstają z mocy ustawy, oraz na te tworzone w wyniku działania podmiotów założycielskich¹¹. Osobą prawną może być zarówno Skarb Państwa, jak i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną. Jednym z kluczowych zagadnień poruszonych w rozdziale jest arbitralność ustawodawcy w nadawaniu osobowości prawnej, co niesie ze sobą istotne implikacje praktyczne. Przykładowo autor wskazuje na różnice w statusie prawnym Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, które – mimo że obie są państwowymi jednostkami organizacyjnymi – nie posiadają tej samej zdolności sądowej (s. 94–95). Ta niejednorodność stwarza problemy w praktyce sądowej i administracyjnej, ponieważ Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, w przeciwieństwie do ZUS, nie ma zdolności do działania jako strona w sprawach sądowych, gdzie występuje jako Skarb Państwa.

Wyznaniowe osoby prawne stanowią natomiast odrębną kategorię. Autor zwraca uwagę na obowiązujący model autoryzacji państwowej dla jednostek kościelnych sprowadzający się do tego, że kościelne jednostki organizacyjne nabywają osobowość prawną dopiero z chwilą powiadomienia organu administracji rządowej. Ciekawym aspektem, wymagającym dodatkowego wyjaśnienia, jest wskazanie na problemy pojawiające się przy przekształcaniu kościelnych osób prawnych lub ich wyodrębnionych jednostek organizacyjnych w spółki prawa handlowego¹². Ten element powstania osoby prawnej, poprzez stosowanie przepisów kodeksowych oraz prawa

¹¹ A. Kubiak-Cyruł, w: *Kodeks...*, s. 85–88; F. Czuchnowski, w: *Kodeks...*, s. 134–135.

¹² Szerzej E. Kowalik, *Składniki mienia wyodrębnionej jednostki organizacyjnej osoby prawnej Kościoła Katolickiego jako przedmiot wkładu do spółki prawa handlowego (wybrane zagadnienia)*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2024, t. 27, s. 279–293.

wyznaniowego, wymaga dodatkowych czynności, co może znacznie komplikować proces tworzenia osób prawnych i stanowić istotny element badawczy w kontekście omawianego zagadnienia.

W rozdziale czwartym autor przedstawia kwestie dotyczące zdolności prawnej jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej. Słusznie podkreślił, że członkowie (wspólnicy) takich organizacji – w przeciwieństwie do osób prawnych – nie korzystają z ochrony „korporacyjnej”, tylko ponoszą odpowiedzialność subsydiarną z art. 33¹ § 2 K.c. (s. 122). Autor rozpoczyna od analizy zdolności prawnej jednostek, takich jak kasy zapomogowo-pożyczkowe czy wspólnoty mieszkaniowe¹³. Problematyka dotyczy przede wszystkim kwestii, czy te jednostki mają odrębną zdolność prawną. Jednym z ciekawszych tematów poruszanych w rozdziale jest zdolność prawna głównych oddziałów zagranicznych zakładów ubezpieczeń. Autor słusznie stwierdza, że pomimo tego, iż takie oddziały mogą nabywać prawa i zaciągać zobowiązania na mocy ustawy o działalności ubezpieczeniowej, nie posiadają samodzielności, ponieważ są częścią większej jednostki – zagranicznego zakładu ubezpieczeń lub reasekuracji. W odniesieniu do spółek osobowych, autor cytuje przepisy dotyczące wspólników, które obciążają ich osobistą odpowiedzialnością za zobowiązania spółki (s. 122). To zagadnienie ma swoją specyfikę, zwłaszcza w kontekście przyjętej subsydiarnej odpowiedzialności wspólnika. Zaznaczenie, że odpowiedzialność nie dotyczy zobowiązań powstałych przed wpisem do rejestru (art. 31 § 3 KH), jest istotne, ale brakuje głębszej analizy potencjalnych konsekwencji tego uregulowania. Poza tym autor porusza temat spółek komandytowych, wskazując na wymóg specyficznego oznaczenia w nazwie firmy (s. 123). Wskazania takie są przydatne, ale wydają się powierzchowne. Tematyka związana z nazwą jednostek organizacyjnych oraz ich oznaczeniem jest kwestią, która wymagałaby szerszej analizy praktycznych implikacji prawnych w kontekście różnorodności nazw występujących w obrocie prawnym, chociażby kwestii rejestracji nazw o podobnym lub takim samym brzmieniu. Znacznie ciekawszym wątkiem poruszonym przez autora zdaje się kwestia fundacji rodzinnych, mianowicie wskazanie, iż nazwa fundacji musi zawierać dodatkowe oznaczenie „w organizacji” oraz że nazwa „Fundacja Rodzinna” jest zarezerwowana wyłącznie dla tego typu fundacji (s. 130).

Rozdział piąty dotyczy oznaczenia Skarbu Państwa i stanowi bez wątpienia istotny przyczynek do zrozumienia struktury i funkcjonowania tego podmiotu prawnego w polskim systemie prawnym¹⁴. Należy zwrócić uwagę na nazbyt obszerne

¹³ Por. M. Dziurda, *Podmiotowość prawna wspólnoty mieszkaniowej a jej zdolność sądowa*, Polski Proces Cywilny 2014, nr 4, s. 494.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 22 lutego 2001 r., III CKN 295/007, LEX nr 52382.

opracowanie omawianego zagadnienia, co – w porównaniu z innymi tematami poruszonymi w monografii – może naruszać zasadę proporcjonalności treści poszczególnych rozdziałów¹⁵. Autor analizuje zagadnienia odnoszące się do reprezentacji Skarbu Państwa, wskazując na różnorodność organów zaangażowanych w jego reprezentację, które są przypisane do tzw. *stationes fisci*, czyli państwowych jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej. Po pierwsze, nie jest do końca jasne, jak w praktyce funkcjonują relacje pomiędzy różnymi organami reprezentującymi Skarb Państwa w kontekście zobowiązań wynikających z danej procedury sądowej. Zagadnienie to jest istotne, zwłaszcza w kontekście art. 67 § 2 K.p.c., który wskazuje, że za Skarb Państwa działają organy zgodnie z ich kompetencjami¹⁶. W sytuacjach, gdy konkretne jednostki organizacyjne uległy likwidacji, pojawiają się problemy w kontekście kolejnych instancji procesu sądowego (s. 152). Wprawdzie zobowiązania Skarbu Państwa powstałe przed likwidacją lub przekształceniem pozostają przy Skarbie Państwa, to ustawodawca pozostawił furtkę w postaci przepisów szczególnych (s. 196). Ponadto autor odnosi się do kolejnych nowelizacji przepisów, które wprowadziły istotne zmiany w strukturze Skarbu Państwa, zwłaszcza tych dotyczących przekazywania kompetencji między jednostkami administracji publicznej (s. 149). Ograniczenia wynikające z przywołanych reform mogą prowadzić do dalszych niejasności związanych z reprezentacją procesową, w szczególności w przypadku nowo powstałych podmiotów. Kolejnym istotnym aspektem jest obecność starostów jako organów reprezentujących Skarb Państwa w sprawach dotyczących gospodarowania nieruchomościami. Autor podkreśla, że starosta nie jest organem państwowym, lecz przewodniczącym zarządu powiatu¹⁷. Niewątpliwie rozdział ten dostarcza cennych informacji na temat reprezentacji Skarbu Państwa w sprawach cywilnych i stanowi istotny wkład w naukę.

Rozdział szósty, dotyczący zastępstwa Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych wykonywanego przez Prokuratorię Generalną RP¹⁸, stanowi interesujące omówienie tematu funkcjonowania tej instytucji w polskim systemie prawnym. Wskazuje również na zmiany, które zaszły od momentu jej reaktywacji po 2006 r. oraz w związku z reformą z 2017 r. Podobnie jak w rozdziale piątym, dość szczegółowo, być może nawet zbyt obszernie w stosunku do pozostałych rozdziałów, autor przedstawia

¹⁵ R. Strugała, w: *Kodeks...*, s. 85–87; A. Kubiak-Cyrul, w: *Kodeks...*, s. 82–85; F. Czuchnowski, w: *Kodeks...*, s. 133–134; A. Zieliński, w: *Kodeks...*, s. 185–191; A. Partyk, w: *Kodeks...*, s. 229–230.

¹⁶ R. Strugała, w: *Kodeks...*, s. 85–87; A. Kubiak-Cyrul, w: *Kodeks...*, s. 82–85; F. Czuchnowski, w: *Kodeks...*, s. 133–134; A. Zieliński, w: *Kodeks...*, s. 185–191; A. Partyk, w: *Kodeks...*, s. 229–230.

¹⁷ Por. postanowienie SN z dnia 9 października 2003 r., I CK 141/026, LEX nr 590821.

¹⁸ Ustawa z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1192 (dalej: PGRP).

rozwój kompetencji Prokuraturii Generalnej. Wskazanie, że nowo utworzona instytucja w 2017 r. przejęła zadania zlikwidowanej Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa, a także że zakres jej działalności został poszerzony o zastępstwo innych osób prawnych, tzw. „podmiotów reprezentujących Skarb Państwa”, jest kluczowe (s. 251). W dalszej części rozdziału autor podnosi, że zastępstwo może mieć charakter obowiązkowy (*ex lege*) lub fakultatywny, a jego forma zależy od wartości przedmiotu sporu oraz rodzaju reprezentowanej osoby prawnej. Warto zauważyć za autorem, że rozróżnienie zastępstw na obowiązkowe i fakultatywne przyczynia się do większej precyzji w ustalaniu odpowiedzialności oraz zakresu uprawnień Prokuraturii Generalnej (s. 237). W rozdziale podkreślono również, że Prokuratoria Generalna wykonuje czynności zastępstwa na podstawie legitymacji służbowej, co odróżnia ją od pełnomocnictw procesowych udzielanych innym pełnomocnikom. Pojawia się tu jednak pewna nieścisłość: w sytuacji, gdy radca Prokuraturii Generalnej składa pismo procesowe, przypisano mu obowiązek dołączenia poświadczonego odpisu pełnomocnictwa. Wydaje się to sprzeczne z obowiązującym prawem, ponieważ jego umocowanie ma charakter ustawowy. Zgłębiając tę kwestię, można zauważyć, że odstąpienie od wymogu załączania takich dokumentów – w celu uniknięcia nieporozumień – powinno być jednoznacznie wskazane w przepisach. Warto również zwrócić uwagę na status prawny Prokuraturii Generalnej, który w rozdziale został omówiony w kontekście dostępu do sądów. Forsowane przez autora stanowisko, w myśl którego Prokuratoria Generalna RP jako instytucjonalny pełnomocnik różni się od podmiotów reprezentujących Skarb Państwa w rozumieniu art. 6 ustawy o PGRP, jest przekonujące, niemniej rodzi pytania dotyczące praktycznego zastosowania tego przepisu w kontekście ochrony interesów Skarbu Państwa.

Kolejny, siódmy rozdział jest poświęcony jednostkom samorządu terytorialnego i samorządowym osobom prawnym. Autor podejmuje w nim szereg istotnych zagadnień związanych z reprezentacją tych podmiotów w sprawach cywilnych¹⁹. W pierwszej kolejności przedstawia kwestie dotyczące zdolności do czynności prawnych, osobowości prawnej oraz zasadności reprezentacji wymienionych podmiotów. Zgodnie z art. 16 ust. 1 Konstytucji RP²⁰ mieszkańcy jednostek samorządowych tworzą wspólnotę samorządową, co stanowi fundament dla ich działalności (s. 259). Autor zwraca uwagę, że jednostki samorządu terytorialnego mają osobowość prawną, co umożliwia im działanie w obrocie prawnym. W obszarze reprezentacji podmiotów samorządowych pojawiają się istotne nieścisłości związane ze sposobem działania

¹⁹ Por. postanowienie SN z dnia 4 grudnia 2013 r., II CSK 84/13, LEX nr 1403869.

²⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej. Autor wskazuje na sprawy, w których jednostki te działają „na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez organ jednostki” (s. 265), co może generować wątpliwości dotyczące zakresu tego pełnomocnictwa oraz odpowiedzialności pełnomocnika. W kontekście roli, jaką odgrywają pełnomocnicy, istotne jest, aby wyraźniej zdefiniować posiadane przez nich kompetencje oraz możliwość ich działania w imieniu jednostki. Kolejnym problemem jest reprezentacja instytucji kultury oraz spółek komunalnych, które także są ważnymi elementami struktury samorządowej, a których status w zakresie reprezentacji nie został należycie wyjaśniony. Autor wskazuje, że gmina nie ponosi odpowiedzialności za zobowiązania innych gminnych osób prawnych, co może stwarzać sytuację, w której konsekwencje decyzji podejmowanych przez te podmioty nie są jasno przypisane, co wprowadza niepewność i może prowadzić do sporów kompetencyjnych (s. 265). W kontekście spraw cywilnych niezwykle istotna jest odpowiedzialność za decyzje podejmowane przez te podmioty i ich wpływ na interes kulturalny i społeczny danej wspólnoty (s. 280).

Rozdział ósmy dostarcza istotnych informacji na temat zasadności reprezentacji podmiotów w sprawach cywilnych w przypadkach szczególnej zdolności sądowej²¹. Autor koncentruje się na zagadnieniu zdolności sądowej, definiowanej jako zdolność bycia stroną, interwenientem ubocznym oraz uczestnikiem postępowania cywilnego, przysługującej osobom fizycznym, osobom prawnym oraz jednostkom organizacyjnym posiadającym zdolność prawną²² (s. 283). Teoretyczna podstawa opisana w art. 64 K.p.c. jest zasadniczo poprawna, wskazująca, że „ogólną zdolność sądową mają wszystkie trzy kategorie podmiotów prawa cywilnego”. Rozdział ten ujawnia jednak także pewne nieścisłości i luki. Na pierwszy plan wysuwa się zagadnienie kwestionowania zdolności sądowej oddziałów spółek. Autor słusznie podkreśla, że oddziały spółek nie mogą samodzielnie występować jako strona w postępowaniu, co zostało poprawnie wyjaśnione w kontekście art. 64 K.p.c. oraz konieczności reprezentowania ich przez spółkę macierzystą. Niemniej jednak stwierdzenie, że „wewnętrzne, niesamodzielne jednostki organizacyjne, np. oddziały spółek, a także państwowe i komunalne jednostki organizacyjne bez osobowości prawnej nie mają zdolności sądowej”, może wymagać szerszej analizy (s. 284). Jest to o tyle istotne, że w praktyce oddziały mogą mieć wpływ na właściwość miejscową sądu. Autor mógłby poświęcić więcej uwagi konsekwencjom prawnym, które mogą wynikać z takiej struktury organizacyjnej w kontekście postępowań cywilnych. W dalszej

²¹ Zdaniem autora przypadków szczególnej zdolności jest zdecydowanie za dużo, por. M. Dziurda, *Szczególna zdolność sądowa*, Warszawa 2019, s. 167–321.

²² P. Grzegorzczak, w: *Kodeks...*, s. 633–665; A. Zieliński, w: *Kodeks...*, s. 178–184; A. Partyk, w: *Kodeks...*, s. 215–225.

części autor omawia status pracodawców wewnętrznych w świetle art. 460 § 1 K.p.c. W rozdziale wskazuje się, że „zdolność sądową i procesową ma także pracodawca, chociażby nie posiadał osobowości prawnej”, co budzi wątpliwości w odniesieniu do definicji pracodawcy w przepisach prawa pracy (s. 286–287). Wydaje się, że autor mógłby pokusić się o głębszą analizę roli organów, takich jak zarządy czy rady nadzorcze w procesach sądowych oraz ich zdolności do podejmowania działań w imieniu podmiotów, akcentując różnicę pomiędzy zdolnością ogólną a szczególnymi przypadkami zdolności.

W rozdziale dziewiątym autor koncentruje się na zagadnieniach związanych z podstawieniem procesowym. Zasadniczo stanowi ono mechanizm, w ramach którego jeden podmiot podejmuje działania prawne w imieniu innego. W pierwszej kolejności autor zwraca uwagę na różnorodność postaci podstawienia procesowego – zarówno względnego, jak i bezwzględnego, wskazując na złożoność tego zagadnienia oraz potrzebę szerszej analizy (s. 301–302). Istnieje bowiem wiele sytuacji, w których granice między tymi formami podstawienia mogą się zacierać, co prowadzi do wątpliwości natury procesowej oraz materialnoprawnej. Autor poruszył także problemy z kwestią legitymacji procesowej podmiotów uprawnionych do wytaczania powództw na rzecz innych. W tekście podkreślono rolę prokuratora i organizacji pozarządowych, zauważono przy tym, że podstawienie procesowe nie może mieć charakteru umownego, lecz musi wynikać z ustawy (s. 304). Rozdział odnosi się również do roli syndyka masy upadłości, który działa jako samodzielna strona w postępowaniu, występującego celem obrony praw upadłego. Na koniec warto zaznaczyć istotną bliskość zagadnień z zakresu ustawodawstwa o ochronie praw obywatelskich oraz regulacji o Rzeczniku Praw Obywatelskich oraz rzeczniku konsumentów w kontekście omawianego w rozdziale zagadnienia. Jednakże porównując ten rozdział z rozdziałem piątym pod względem objętości, poruszony w tym pierwszym temat mógłby być bardziej rozbudowany, bo uwzględniający szerszy kontekst działań tych organów.

Zakończenie

Monografia dr. hab. Marcina Dziurdy stanowi pierwsze tego typu opracowanie poświęcone kluczowemu zagadnieniu, jakim jest prawidłowe oznaczenie stron w postępowaniu cywilnym. W obliczu mnogości podmiotów występujących w stosunkach cywilnoprawnych, opartych nierzadko na różnorodnych, często archaicznych regulacjach, prawidłowe i usystematyzowane ich sklasyfikowanie stanowi spore wyzwanie.

Autor podejmuje próbę analizy tej problematyki tak z perspektywy teoretycznej, jak i praktycznej – w większości przypadków jest to próba skuteczna. Analiza obejmuje zarówno oznaczenia stron w dokumentach, jak i w pismach kierowanych do sądu. Autor podkreśla fundamentalne znaczenie prawidłowego oznaczenia stron, które nie tylko wpływa na początkowe etapy postępowania, lecz także może mieć dalekosiężne konsekwencje dla jego dalszego przebiegu. Wskazując m.in. na możliwość odrzucenia pozwu, czy nawet stwierdzenia nieważności postępowania, autor jasno wskazuje, jak istotna jest precyzja w tym zakresie.

W swojej monografii dr hab. Marcin Dziurda podejmuje się ambitnego zadania wprowadzenia czytelnika w złożoną problematykę reprezentacji podmiotów w postępowaniu cywilnym. Przybliżając różnorodność podmiotów mogących występować w roli stron procesowych, autor zwraca uwagę na ewolucję regulacji prawnych oraz poszukuje kryteriów, na podstawie których ustawodawca przyznaje osobowość prawną. Przeprowadzona analiza ma istotne znaczenie nie tylko dla zrozumienia teoretycznych podstaw konstrukcji stron procesowych, lecz także dla oceny praktycznych konsekwencji działań podejmowanych w ich imieniu.

Zasadniczo jedyny zarzut, który można by postawić autorowi, to fakt, że pomimo obszerności podejmowanego tematu, stosunkowo niewiele jest odniesień do często bogatej literatury przedmiotu. Autor – co z pewnością należy uznać za zaletę – prezentuje jednak ogromną liczbę przykładów opartych na stanach faktycznych. Jak słusznie zauważono, najlepszą metodą stosowania norm prawnych, w tym także prawa procesowego, jest ich weryfikacja w sytuacji, gdy konkretne zdarzenie procesowe wymusza ich zastosowanie. Autor w dużej mierze porusza się zatem po płaszczyźnie praktycznej, posiłkując się licznymi przykładami.

Zastrzeżenia mogą również dotyczyć samej konstrukcji monografii. Wydaje się, że wyodrębnienie dziewięciu rozdziałów nie było konieczne. Niektóre poruszane kwestie wzajemnie się przenikają, a niekiedy wręcz powtarzają. Momentami brakuje spójności i konsekwencji, co prowadzi do niepotrzebnego zaburzenia proporcji i może sprawić, że czytelnik pogubi się w treści. Niektóre tematy zostały potraktowane przez autora w sposób bardzo wnikliwy, wręcz kazuistyczny, inne zaś – zwłaszcza na tle pozostałych – dosyć lapidarnie, co może sugerować, że są mniej istotne, choć w rzeczywistości tak nie jest. Zaproponowany układ nie sprzyja spójności całej pracy i wprowadza pewną chaotyczność – czego nie można jednak powiedzieć o samej jej treści.

Omówiona monografia jest bez wątpienia dziełem oryginalnym. Do tej pory brakowało bowiem zbiorczego opracowania, które traktowałoby łącznie o wszystkich sposobach reprezentacji stron w sprawach cywilnych. Autor podjął się niezwykle trudnego zadania. Poza wskazanymi powyżej niedopatrzzeniami – które stanowią

jedynie subiektywną ocenę odbiorcy – należy uznać, że zadanie to zostało zrealizowane przez autora w sposób niemal perfekcyjny. Marcinowi Dziurdzie udało się ująć wszystkie kluczowe zagadnienia w jednej pracy, dzięki czemu oferuje on swojemu odbiorcy swoiste kompendium wiedzy na temat reprezentacji stron w postępowaniu cywilnym.

Monografia zasługuje na polecenie wszystkim osobom zawodowo zajmującym się sprawami cywilnymi, dostarczając im praktycznej wiedzy w odpowiedzi na nurtujące pytania. Pomimo pewnych braków konstrukcyjnych oraz miejscami niedostatecznej analizy teoretycznej, publikację należy uznać za zdecydowanie użyteczną i wspierającą rozwój zarówno nauki, jak i praktyki sądowej. Autor w sposób wyważony i konsekwentny prowadzi czytelnika przez złożone zagadnienia materialnoprawne i procesowe, prezentując klarowną systematykę oraz liczne propozycje interpretacyjne, które mogą znaleźć zastosowanie zarówno w działalności naukowej, jak i praktyce prawniczej. Na szczególne podkreślenie zasługuje interdyscyplinarne podejście oraz umiejętne uchwycenie istoty problemu, co czyni monografię nie tylko przydatnym, ale i niezbędnym punktem odniesienia w dalszych badaniach nad strukturą postępowania cywilnego.

Bibliografia

- Czuchnowski F., w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2024.
- Dziurda M., *Podmiotowość prawna wspólnoty mieszkaniowej a jej zdolność sądowa*, Polski Proces Cywilny 2014, nr 4.
- Dziurda M., *Szczególna zdolność sądowa*, Warszawa 2019.
- Grzegorzczak P., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1. *Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1–124*, red. T. Ereciński, wyd. 6, Warszawa 2023.
- Kowalik E., *Składniki mienia wyodrębnionej jednostki organizacyjnej osoby prawnej Kościoła Katolickiego jako przedmiot wkładu do spółki prawa handlowego (wybrane zagadnienia)*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2024, t. 27.
- Kubiak-Cyrul A., w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, wyd. 4, Warszawa 2024.
- Partyk A., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹*, t. 1, red. O.M. Piasowska, Warszawa 2024.
- Strugała R., w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, wyd. 11, Warszawa 2023.
- Zieliński A., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, Warszawa 2024.